

«Бекитемин»

ОшМУнун илимий иштер
боюнча проректору, ф-м.и.к,
доцент Арапбаев Р.Н.

«01» декабрь 2023-ж.

**Ош мамлекеттик университетинин «зоология жана экология»
кафедрасынын кеңейтилген кеңешмесинен**

№__ ПРОТОКОЛУНАН КӨЧҮРМӨ

1-декабрь, 2023-жыл

Ош шаары

Жыйындын төрагасы: Абдыкааров А.М. – б.и.к., “зоология жана экология”
кафедрасынын башчысы, доцент

Катчы: Зулпукарова Дамира Исмаиловна – п.и.к., колдонмо математика,
информатика жана графикалык дизайн кафедрасынын доценти

Катышты:

1. Сакбаева Зулфия Исраиловна- биология илимдеринин доктору, Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окуу бөлүмүнүн башчысы, профессор (03.02.08, 03.02.13) - ЖАГУ
2. Шамшиев Бакытбек Нуркамбарович- айыл чарба илимдеринин доктору, профессор (06.03.01,06.03.03), ОшТУ
3. Жумабаева Тасилкан Токтомаматовна- биология илимдеринин доктору, жалпы, клиникалык биохимия жана патофизиология кафедрасынын башчысы, профессор (03.00.02)
4. Низамиев Абдурашит Гумарович -география илимдеринин доктору, Табият таануу, туризм жана агрардык технологиялар факультетинин деканы, профессор, (25.00.24)
5. Муратова Рахима Темирбаевна биология илимдеринин кандидаты, агрономия жана колдонмо геодезия кафедрасынын башчысы, доцент (03.00.08)
6. Азимов Бектур А. физика-математика илимдеринин кандидаты, КМИГД кафедрасынын башчысы, доцент,(01.01.02)
7. Жолдошов Толкунбек Мамытович- техника илимдеринин кандидаты, Математика информациялык технологиялар факультетинин деканынын м.а., доцент, (05.13.06)

8. Пирматов Абдыманап Зияйдинович- физика-математика илимдеринин кандидаты, доцент, (01.01.02)
9. Зулпукарова Дамира Исмаиловна -педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02)
10. Абжамиллов Сапарбай- биология илимдеринин кандидаты, доцент (03.00.08)
11. Абдуллаева Майрам Дукуевна техника илимдеринин доктору, профессор (01.02.07)
12. Стамалиев Кутманалы Ыманалиевич биология илимдеринин кандидаты, доцент, (03.02.04)
13. Джапарова Шекерхан - химия илимдеринин кандидаты, доцент, (02.00.03), ОшГУ
14. Ааматов Ысабек Козанович биология илимдеринин кандидаты, Ош технологиялык университетинин «экология жана айлана-чөйрөнү коргоо» кафедрасынын башчысы, доцент, (03.02.04), ОшГУ
15. Ааттокуров Айбек Токтосунович биология илимдеринин кандидаты, доцент, (03.02.04), ОшГУ
16. Каримов Болотбек Акимович - биология илимдеринин кандидаты, доцент, (03.00.01)
17. Атабеков Усон А.- биология илимдеринин кандидаты, доцент (03.02.04)
18. Көчкөнбаева Насира Асаналиевна-биология илимдеринин кандидаты, доцент (03.02.04)
19. Абсатаров Равшанбек Ракманалиевич биология илимдеринин кандидаты., доцент (03.02.08), ОшГУ
20. Аргынбаева Акмарал Турдалыевна биология илимдеринин кандидаты, доцент (03.02.08), ОшГУ
21. Абдымомунова Буниса Аметжановна улук окутуучу
22. Сманова Нургул Токтобековна улук окутуучусу
23. Кулчинова Гулшайыр Абдурахмановна окутуучу
24. Досназарова Айгул Ноомановна окутуучу
25. Исакова Кенжеккан Сайпидиновна фармацевтикалык ишти уюштуруу жана фармакогнозия кафедрасы, улук окутуучу
26. Батаева Асел Бердигуловна окутуучу
27. Маткеримова Фатима Калдарбековна окутуучу
28. Эген кызы Орозгүл окутуучу

баары болуп кафедранын 28 профессор-окутуучулары жана аспиранттар 3 изденүүчү жана бүтүрүүчү студенттер катышты (катышуу барагы тиркелет).

КҮН ТАРТИБИ:

1. Жыйындын төрагасы: Урматтуу, кесиптештер жалпы кеңейтилген жыйындын катышуучулары.

Изденүүчү, Ош мамлекеттик университетинин Математика информациялык технологиялар факультетинин, колдонмо математика, информатика жана графикалык дизайн кафедрасынын ага окутуучусу Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын 03.02.08-экология адистиги боюнча «Сумсар- Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо» темасында биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изилдеп алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоо.

Изденүүчүнүн диссертациялык жумушу, илимий темасын бекитүү жана илимий жетекчини дайындоо боюнча протоколдун көчүрмөсү анын негизинде буйрук, илимий жетекчинин ой-пикири, резиденттин сын-пикири, мүнөздөмө, илимий эмгектердин тизмеси бар.

Анда эмесе сөз баяндама жасоо үчүн изденүүчү А.Т.Жакыпбековага берилет. Баяндама жасоо үчүн убакыт 20 минут. Суроо, талкуулар 5 минутага чейин.

Угулду: Изденүүчү А.Т.Жакыпбекова «Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо»-темасында баяндама жасады. Баяндамада диссертациялык жумуштун максаты, актуалдуулугу, изилдөө методдору, негизги илимий жыйынтыктары, илимий жаңылыгы жана практикалык маанилүүлүгү жөнүндө баяндады.(доклад тиркелет).

Баяндама жыйынтыкталып, изденүүчүгө төмөндөгүдөй суроолор берилди:

Сакбаева З.И. б.и.д., Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окуу бөлүмүнүн башчысы, профессор: Изилдөө иштин негизги максаты эмнеде?

изденүүчү: Бул иш биринчи жолу изилденип жатат. Калдык сактагычтардын азыркы экологиялык абалы канаатандырарлык эмес. Сумсар-Шекафтар шаарчасындагы тоо-кен ишканасынын калдыктарды сактоочу жайлары калктуу пункттарга жакын жайгашкандыгы экологиялык абалды курчутат. Алардын техникалык жагын кароо менен башка жакка рекультивациялоо сунушун илимий жетекчи Токторалиев Б.А. менен биргеликте бергенбиз. Азыркы учурда Шекафтарда рекультивациялоо иши башталды. Консервациялоо жана рекультивациялоо Кыргызстандын мыйзамдарына каршы жүргүзүлбөгөн ыкмада тазаланат. Максаты айлана-

чөйрөнү радиациялык зыяндуу калдык сактагычтан чыккан радиактивдүү газдардан тазалоо. Изилдөө иштеринин натыйжаларынын практикалык мааниси тоо-кен калдыктарын тазалоо менен айылдын калкы үчүн жагымдуу жашоо чөйрөсүн түзүү, уулуу калдыктарды сактоонун экологиялык коопсуздугун кароо, жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдалануу маселелерин негиздөө. Биологиялык системалардын потенциалын пайдалануу менен калдык сактоочу жайларда сакталган зыяндуу калдыктардын таасирин минималдаштыруу үчүн техникалык чечимдер сунушталган.

Жумабаева Т.Т. б.и. д., профессор, жалпы, клиникалык биохимия жана патофизиология кафедрасынын башчысы: Диссертациялык жумуштагы изилдөө иштерин бир канча метод менен радиациянын деңгээлин анализдеп чыгыпсын. Ал методдордо изилдөөнүн радиациялык фондогу айырмачылыктар болдубу?

изденүүчү: Ар бир методдо алынган лабораториялык анализдердин жыйынтыктар бири-бирине жакын болду. Радиактивдүүлүк нормадан изилденген объекте жогору экендиги жыйынтыктардан көрүнүп турат. Сумсар-Шекафтар шаарчаларынын аймагында жүргүзүлгөн изилдөөлөр калдык сактоочу жайлардын санитардык-коргоо зонасынын таасиринин чегинде абада, топуракта жол берилген концентрациядан (ЖБК) ашыкча көлөмдө экендиги лабораториялык жыйынтыктардан көрүнүп турат. Абанын булганышынын көлөмү техногендик чаң жыл мезгилине жараша болот. Алынган маалыматтарына караганда, жайында техногендик системаларда чаңдын таралышы кыш мезгилине караганда эки эсе аз, анткени кар атмосферадагы катуу кирлерди жамгырга караганда эффективдүү тазалайт жана фондук шарттарга караганда болжол менен 40% жогору.

Ошентип, биз тоо-кен жана анын калдыктары атмосфералык абага таасири күчтүү булак болуп саналат деген тыянак чыгарууга болот. Ушуга байланыштуу алардын айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин баалоо, тоо-кен жана экологиялык мониторингди уюштуруу, ошондой эле техногендик системанын абага терс таасирин азайтуу боюнча чараларды иштеп чыгуу зарылчылыгы келип чыкты.

Каримов Б.А. б.и.к., доцент: Илимий иш актуалдуу. Талкууга экологиялык проблемаларды жана радиактивдүүлүктү бир канча методдор менен изилдөө иштери жүргүзүлүптүр. Мен мындай суроо менен кайрылып жатам. Сумсар шаарчасында канча калдык сактагыч жана Шекафтар шаарчасында канча калдык сактагыч же зыяндуу таштандылар бар? Азыркы абалын кандай деп баалайсыз?

изденүүчү: Диссертациялык жумушту изилдөө үчүн бир канча методдор пайдаланылды, себеби, радиактивдүүлүк нормадан жогору экендигин так

аныктоо керек. Сумсар шаарчасында 3 чоң калдык сактагыч ал эми Шекафтар шаарчасында 8 зыяндуу таштандылар бар. Алар пайдалуу кендерди казып алуудан пайда болгон. Калдык сактагычтарда бир канча химиялык элементтер жана таштандылар бар. Алардын азыркы абалы канааттандырарлык эмес. Бул боюнча өзгөчө кырдаалдар министрлиги жана санитардык-эпидемиологиялык мекемеге бир канча билдирүүлөрдү бергенбиз жана кайрылуу жасаганбыз.

Каримов Б.А. б.и.к., доцент: Изилденген объектиден 36-топурак, 34-суу, 34- өсүмдүктүн тамыры боюнча анализдер алыныптыр бул аз эмесби? Себеби төрт мезгил боюнча болгондо?

изденүүчү: Аткарылган илимий иш боюнча бул алынган анализдер бир канча метод менен аткарылган. Мындан да көбүрөөк анализдерди чыгарсак болот эле бирок, Кыргызстанда лабораториялык анализдерди чыгаруу кыйыныраак, негизинен алынган жыйынтыктар бир канча текшерүүдөн кийин салыштырууда окшош болуп чыгып жатты. Биз ошондуктан жеке лабораторияларда чыгарууга туура келип жатты. Ал лаборатория Америкалык метод менен чыгарып берди.

Юлдашева О.М. б.и.к., доцент: Илимий иш өтө кызыктуу жана актуалдуу экен. Кайсы өсүмдүктүн тамырларында радиациялык активдүүлүк жок экендигин байкадыңыз?

изденүүчү: Биз таалаа иштеринде чогулткан өсүмдүктөрдөн эрмендин, шыбактын тамырларынан, ал эми күндөлүк тамакка колдонулуучу картошкадан радиациялык активдүүлүк дээрлик жок экендигин байкадым.

Стамалиев К.Ы. б.и.к., доцент: Диссертацияда канча адабият колдондууз? Ушул тема боюнча Кыргызстандын окумуштууларынын адабияттары барбы?

изденүүчү: Бардык колдонулган адабияттардын саны 156. Анын ичинде чет мамлекеттердин адабиятары жана Кыргызстандан чыккан окумуштуулардын китептери, макалалары пайдаланылды. Андан тышкары кээ бир диссертациялык иштер менен таанышып чыктым.

Абдуллаева М.Д. тех.и.д., профессор: Изилденген объектеги топурактын, суунун составындагы кайсы химиялык элемент көп кездешти жана кандай зыяндуулугу аныкталды?

изденүүчү: Родан, коргошун, радий, цезий. Бул элементтер жол берилген чектен 9-10 эсеге радиактивдүүлүгү жогору экендиги лабораториялык анализдерден чыккан жыйынтыктардан көрүнүп турат. Экологияга жана ошол жерде жашаган жергиликтүүлөргө тийгизген таасири чон. Майып төрөлгөн балдардын саны күндөн-күнгө көбөйүп жатат. Аз кандуудук, тери оорулары

жана медициналык адистердин текшерүүлөрү боюнча рак оорулары да көбөйүп жатат.

Атабаев У.А б.и.к., доцент: Диссертацияга байланышкан басмадан чыккан макалалардын саны канча жана диссертациянын жыйынтыктары кайсы жерде апробацияланды?

изденүүчү: Диссертациянын материалдары боюнча 25 илимий эмгектер Ата Мекендик жана чет элдик басылмаларда жарык көргөн, алардын 2 илимий макала РИНЦ индексине катталган жана чет элдик журналдарда жарыкка чыккан. Изилдөөлөрдүн негизги өзөгү жана жыйынтыктары эл аралык, республикалык жана регионалдык илимий конференцияларда апробацияланды.

Аматов Ы.К. б.и.к., экология жана айлана-чөйрөнү коргоо кафедрасынын башчысы, доцент: Сумсар-Шекафтар шаарчаларындагы калдык сактагычтардын экологиялык, техникалык абалы азыркы күндө кандай жана ошол жерде жашаган жашоочулардын абалын жакшыртуу максатында эмне жумуштар аткарылды?

изденүүчү: Калдык сактагычтарда жана таштандыларда эч кандай эскертүү тактайчалары, тосмолор болгон эмес. Жашоочулар ээн-эркин ошол калдык сактагычтардын топурактарынан үй-салууда материал катары пайдаланышып, кирпич куюуга жана үйлөрүн шыбаш үчүн колдонушкан. №2 калдык сактагычта жамгыр жааган мезгилде көлчүк пайда болуп аны жергиликтүүлөр бассейн катары пайдаланышкан. Азыркы мезгилде тосмолор жана эскертүү тактайчаларын койдурганбыз. Бир канча жолу эл менен адистерди алып барып жолугушуп зыяндуулугу жөнүндө айтып келгенбиз.

Азимов Б.А.ф-м и.к., колдонмо математика, информатика жана графикалык дизайн кафедрасынын башчысы, доцент: Бул адистикке тиешем жок болсо да аябай кызыктуу маалыматтарды алдым. Сизге суроом. Сиз изилдеген объекттеги калдык сактагычтар канчанчы жылдары пайда болгон жана ал жерде кайсы баалуу кен байлыктары казылып алынган.

изденүүчү: Шекафтар-Сумсар шаарчаларында 1946-жылдан 1976-жылга чейин алтын, сурма кен байлыктары жана уран казылып алынган. Ал убакта казылып алынган кен байлыктар менен кошо алтын тазалоодо колдонулган химиялык элементтерди Украина шаарына ташып кетишкен. Кийинчерээк бул ыкма бир канча чыгымга дуушар болгондуктан ошол эле жерге көөмүп кете беришкен. Ал убакта айылдагы элдеринин саны аз болгондуктан шаарчанын ортосунда жана мектептин айлана-тегерегине таштандылар төгүлгөн. Азыркы экологиялык көйгөйлөр калдык сактагычтардан чыккан радиоактивдүү газдар болуп саналат.

Абжамиллов С.Т. б.и.к., доцент: Изилденген объекте кайсы өсүмдүк жок болуп кетүү коркунучунда же жок болуп кеткен?

изденүүчү: Кечиресиз агай мындай маалымат менде жок. Себеби мен ошол объекттин радиациялык фону канчалык деңгээде жогору экендигин жана калдык сактагычтардын азыркы абалы тууралуу изилдегенмин.

Төрага: Башка суроолор жок болсо талкууга өтөлү. Изденүүчүгө жана анын диссертациялык иши боюнча кимде кандай ой-пикирлер бар?

СӨЗГӨ ЧЫККАНДАР:

Абжамиллов С.Т. б.и.к., доцент: Мындай талкуу көп-көп болуп турса жакшы болмок. Диссертациялык иш актуалдуу. Изилденген объектеги алынган жыйынтыктар ошол Сумсар, Шекафтар шаарчасынын экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө салым кошот деп ишенмдүү айта алам. Ишине ийгилик.

Каримов Б.А. б.и.к., доцент: Иш актуалдуу, ишинизге ийгилик.

Азимов Б.А. ф-м.и.к., доцент: Иштин актуалдуулугу алынган жыйынтыктардан көрүнүп турат. Ишинизге ийгилик, ден-соолук каалаймын..

Абдымомунова Б.А. ага окутуучу: Диссертациялык ишти көптөн бери изилдеп, анализдеп жыйынтык чыгарды. Бул иш актуалдуу болгондуктан Жакыпбекова Атыргул менен кызматташууга дагы ишти андан ары улантууга чакыргандар болуп жатат. Ишине ийгилик.

Зулпукарова Д.И. п.и.к., доцент: Бул иш боюнча бир канча жолу суу, топурак алып келип анализдерин чыгарып жүргөндөрүнө көп жолу күбө болгонмун. Ишти чын дилинен аткарды. Ишине ийгилик.

Пирматов А.З. ф-м.и.к., доцент: Иш актуалдуу, негизинен диссертациялык жумуш коргоого даяр деп эсептеймин жана колдоймун. Коргоого сунуштаймын.

Төрага:

Изденүүчү Жакыпбекова Атыргул Талиповнанын 03.02.08-экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Сумсар- Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо» темасындагы диссертациялык жумушунда Сумсар-Шекафтар шаарчаларындагы калдык сактагычтардын экологиялык абалына, өсүмдүктөрдүн, топурактын, суунун составын изилдөө бир канча методдор менен жүргүзүлгөн. Калдык сактагычтардын азыркы абалын, экологиялык көйгөйлөрлөрүн чечүүгө

изилдөөнүн системалуу методдорун колдонгон. Диссертациялык иштин темасы актуалдуу.

Ош мамлекеттик университетинин зоология жана экология кафедрасынын кеңейтилген жыйыны жогорудагы айтылган сунуш-пикирлерди эске алып төмөнкүдөй чечим чыгарды.

Чечим:

1. Изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын 03.02.08-экология адистиги боюнча «Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо» аталыштагы темасы, 03.02.08-экология адистиги боюнча, биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык жумуштун илимийлүүлүгү, теманын актуалдуулугу, практикалык маанисинин терендиги боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тууралуу жоболоруна” дал келет жана изденүүчү жогоруда берилген адистик боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу.

2. Аталган жумуш диссертациялык кеңеште коргоого сунушталат.

Төрага: Ушул чечимди добушка коем. Добуш бериңиздер.

Добуш берүүнүн жыйынтыгы:

Бир добуштан коргоого сунушталды

Төрага, б.и.к., доцент:

Абдыкааров А.М.

Катчысы, п.и.к., доцент:

Зулпукарова Д.И.